

De Ring des Nibelungen in Bayreuth

door Engel van der Luyt.

Na de première vorig jaar van de nieuwe *Ring* productie in Bayreuth zijn er diverse negatieve berichten over de regie en de visualisatie daarvan verschenen. Ook in ons lijfblad. Muzikaal was het onder leiding van Kirill Petrenko allemaal dik in orde, wat we ook zelf via de radio hebben kunnen horen, maar was het getoonde inderdaad zo afschuwelijk dat daar zo luid en zo langdurig “boe” voor moest geroepen en zulke negatieve berichten over geschreven moesten worden? Dat wilde ik wel eens met eigen ogen zien. Maar ja, om dat te willen, moet je wel kaartjes hebben en dat is nog steeds niet zo gemakkelijk, vooral ook omdat ik in 2011 nog officieel voor het verkrijgen van kaartjes aan de beurt ben geweest. Ik dacht: ‘een brutaal mens heeft de halve wereld’ en dat moet je dan maar eens in praktijk brengen. Dus heb ik het bespreekbureau opgebeld, gezinspeeld op mijn hoge leeftijd en sentimenteel betwijfeld of ik, als ik op mijn beurt moest wachten, deze *Ring* nog wel te zien zou krijgen. Deze aanpak had succes: ik kreeg een plaats op de vierde rij, dus ik zou er met mijn neus bovenop komen te zitten.

Nu bent u van mij gewend dat ik in mijn verslagen van *Ring* producties minutieus verslag doe van wat ik op het toneel gezien heb. Dat is deze keer bijna onmogelijk, want juist wat er getoond wordt is zo ontzettend veel en zo afwijkend van de verhaallijn, dat dit nauwelijks te doen is. Maar omdat de redactie het mij gevraagd heeft, zal ik het proberen. Allereerst merk ik op dat deze *Ring* productie meer het stempel van de Servische decorontwerper Aleksandar Denic drukt dan van de regisseur Frank Castorf, hoewel die twee natuurlijk met hun ideeën een wisselwerking op elkaar gehad hebben. Wat we als radioluisteraars niet opgemerkt hebben, is de stomme toneelrol van de regieassistent Patric Seibert, die in alle vier opera’s nadrukkelijk en op een voortreffelijke wijze diverse erbij gefantaseerde typetjes speelt. Deze man moet acteur worden, want hij kan alles zeer natuurlijk en geloofwaardig spelen. Hij vertelde, tijdens een inleiding, dat hij aanvankelijk alleen in de *Siegfried* “even” de beer zou spelen maar dat zo goed en uitgebreid deed, dat van zijn acteertalent ook in de rest van deze opera en uiteindelijk in alle vier delen gebruik is gemaakt.

Nu ik het zelf gezien heb, kan ik wel begrijpen dat een grote groep bezoekers van de eerste uitvoering zeer teleurgesteld was over wat zij te zien kregen. Het getoonde is namelijk niet wat je volgens de lijn van het verhaal zou verwachten. Het wijkt daar soms nogal van af, gooit het door elkaar of verwijst naar soortgelijke situaties in de geschiedenis of het wereld gebeuren. Ook de personen handelen qua karakter en gedrag totaal anders dan je op grond van de tekst zou verwachten. Zelfs de verhoudingen tussen de handelende personen is tegenstrijdig aan wat zij zingen of zouden moeten doen. Hoe afwijkend dan ook, het levert wel drama en theater op en daar kan een mens met gevoel voor drama en theater zijn hart aan ophalen. Ik concludeer: dit is geen encenering voor beginners, maar die zitten er in Bayreuth ook niet, althans niet in meerderheid. Daar zitten mensen die al vele Wagner opera’s en moderne toneelenceneringen bijgewoond hebben en weten dat regisseurs soms andere lagen over de oorspronkelijke tekst leggen. Bovendien zijn we er allen min of meer aan gewend geraakt om niet alleen in de media maar ook in het theater egoïsme, liefdeloosheid, seks en geweld (om maar wat te noemen) op de toneelvloer te zien te krijgen. Zo zit het leven en de mensheid kennelijk in elkaar:

wijzelf en de hoofdfiguren in de *Ring* zijn diep van binnen geen lieverdjes. Mensen met wat theater ervaring weten dat die diepere slechte lagen van de mens en dus ook van de handelende personen in de *Ring*, op de toneelvloer worden getoond. Hoe slecht en verwerpelijk en tegendraads dan ook, het levert wel theaterspektakel op. En juist van dit theaterspektakel heb ik genoten, vond het fascinerend en heb alle vier avonden op het puntje van mijn stoel gezeten.

Hoe moeilijk het ook is om uit de veelheid van beelden te kiezen, moet ik er toch iets over vertellen om u duidelijk te maken wat er allemaal anders en toch bijzonder is. Het gaat dan om de decors en datgene wat zich daarop afspeelt. Voor elk deel is een bouwset ontworpen dat op een draaitoneel telkens van een andere zijde kan worden getoond en gebruikt. Dit zijn enorm grote en vooral hoge bouwsets en het maken daarvan schijnt erg veel geld gekost en bijna het gehele beschikbare budget voor de aankleding opgeslokt te hebben. De toneelopening in het Festspielhaus is smal maar wel hoog. Daar heeft de decorontwerper goed gebruik van gemaakt.

Het decor voor **Das Rheingold** is aan een zijde een drie etages hoog huis met een zwembad er voor, een open veranda en terzijde een oprit, waarop de Rijnmeisjes in een zwarte Mercedes komen aanrijden. Op de eerste verdieping is een slaapkamer en een dakterras zichtbaar. Op het dak is een groot filmscherm geplaatst. Wanneer dit bouwset draait, dan zien we een benzine tankstation. Het goud is in deze productie namelijk geen goud maar aardolie, het in de negentiende

eeuw ontdekte zwarte goud. Dat heeft direct zijn consequenties: Alberich en Mime zijn dus niet bezig met het delven en bewerken van goud maar zijn eigenaar en bediende van dit tankstation. Als gevolg hiervan komt van de opstapeling van goudstaven (of producten daaruit) om daar Freia achter te verbergen weinig terecht. Die scène is naar mijn gevoel onderbelicht.

Wotan begint, tot woede van Fricka, al direct bij het zien van Erda een relatie met haar. Dat wordt via het raam van en camera's in de slaapkamer duidelijk gemaakt. In mijn verslag over de Ring in Genève heb ik verteld over spiegels in het decor die ons vanuit een andere hoek de handeling laten zien dan wij vanuit de zaal zien. Dat gebeurt in deze productie met filmbeelden op schermen en doeken in het decor, waarbij de cameramensen duidelijk zichtbaar door de scène lopen. Wij zien dus op het boven het huis geplaatste scherm van nabij de woede in Fricka ontvlammen, die later in *Die Walküre* tot uitbarsting komt. Ik verklap hier al vast dat Wotan en de meeste andere handelende personen in alle delen van deze productie hoereren met zowat iedereen die ze ontmoeten. Daar hebben ze geen tover- of vergeetdrankje voor nodig en dat gebeurt zowel door mannen als door vrouwen.

Ook van de opgang der goden naar het Walhalla over de regenboogbrug komt weinig terecht. De goden staan wat verdwaasd op het dakterras. *Das Rheingold* is dan ook scenisch het meest zwakke onderdeel van het geheel.

Het decor voor **Die Walküre** is indrukwekkend. Was in *Das Rheingold* al de link gelegd naar het zwarte goud (olie), met het decor voor *Die Walküre* zijn we in Baku, de hoofdstad van de Azerbeidzjaanse Socialistische Sovjetrepubliek in de twintiger jaren van de vorige eeuw, beland. Tot aan de Tweede Wereldoorlog stond Baku bekend als een van de grootste centra voor de productie van olie. We zien dan ook een klassiek beeld met boortorens en een heuse jaknikker. Hunding fungeert als directeur van dit geheel. Hij leest demonstratief de Pravda (een foto van Lenin met opgeheven vuist op de voorpagina).

Op de muren en op het dak van het enorm grote houten bouwsel worden met rode letters Russische teksten geprojecteerd, die helaas niet vertaald worden, zodat we niet weten wat daar op staat. Om de Russische sfeer te benadrukken heeft Wotan in de eerste twee bedrijven een “patriarchale voorrevolutionaire baard”.

Een aardige scène vond ik dat Sieglinde in (bij) haar huis een kippenren heeft met twee kalkoenen, die zij aan het voeren is als Siegmund binnenstormt. Daardoor heeft zij niet direct in de gaten dat er iemand binnen is gekomen. Later, als zij verward en samen met Brünnhilde bij de Walküren aan gekomen is, doodt zij haar tijd door opnieuw die kalkoenen te gaan voeren (die daar eigenlijk helemaal niet meer zijn).

We zijn gewend dat Wotan, na de dood van Siegmund en Hunding, liefdevol de oogleden van zijn stervende zoon sluit: hier zien we dat Siegmund in zijn sterven zijn ogen wel op zijn vader richt maar dat deze onverschillig aan hem voorbij loopt.

Na de verzoening tussen Wotan en Brünnhilde wordt zij niet op een rots te slapen gelegd maar loopt ze zelf gewoon naar haar stapelbed achter in de werkplaats om te gaan slapen. Vooraan op de toneelvloer gaat een groot olievat branden.

Nog indrukwekkender is het decor voor **Siegfried**. Het monument met de vier presidentshoofden op Mount Rushmore in South Dakota diende als voorbeeld voor de ene helft van dit enorme decor. Op de plaats van de beeltenissen van Amerikaanse presidenten sieren nu de hoofden van Marx, Lenin, Stalin en Mao de rotspartij. Daar tegenaan, er boven en er naast zijn trappen en ladders alsof het kunstwerk nog niet af is en nog in de steigers staat. Voor deze rotsformatie staat de zilverkleurige metalen caravan waarin Mime en de jonge Siegfried bivakkeren. In de smidse van Mime wordt niet het zwaard Nothung gesmeed maar een Kalashnikov mitrailleur geolied en gepoetst. U raadt het al: de reus Fasolt wordt door mitrailleurkogels doorzeefd waarbij zijn bloed uiteraard ook op het lichaam van Siegfried spat. Hoewel er dus geen zwaard gesmeed wordt, imiteert de eerder genoemde figurant op het ritme van de muziek de blaasbalg om het niet aanwezige haardvuur aan te blazen(een komisch scène).

Als het decor draait komen we op de Alexanderplatz in het Berlijn van de DDR en voor de ingang van het gelijknamige metrostation. Al draaiende spelen zich op deze twee speelvlakken en voor de muur daartussen de volgende scènes af: de ontmoeting tussen Siegfried en de Waldvogel, de dood van de Fasolt en Mime, de ontmoeting tussen Erda en Wotan, de ontmoeting tussen Wotan en Siegfried en tenslotte het ontwaken van Brünnhilde. De liefde tussen Wotan en Erda is duidelijk bekoeld. Hij probeert haar nog wel tegen een pilaar “te nemen” maar zij stoot hem verachtelijk van zich af. Wotan en Siegfried klimmen bij hun ontmoeting tot boven de rotsportretten en Brünnhilde ontwaakt aan de voet van de rotspartij waarna zij eenzaam en door Siegfried verwaarloosd verlaten op het terras voor het station zit. Terzijde van het station komt tot slot een drietal grote krokodillen aangekropen, waarvan twee parend op elkaar gelegen terwijl de derde een dienstertje van het restaurant probeert te

verslinden. Zij wordt uit de bek van het dier gered door Siegfried, die haar daarna op zijn manier verslindt.

Zoals gezegd wordt er in deze productie meer seks dan wederzijdse liefde getoond. Iedereen leeft voor zichzelf en voor de seks misbruikt de ander als consumptiemiddel. Zelfs tijdens het liefdesduet tussen Siegfried en

Brünnhilde “doet hij het” onder meer met de Waldvogel (een met fraaie veren getooide schoonheid) en kijkt hij niet meer naar Brünnhilde om.

De Nornen hebben in **Götterdämmerung** een soort kapel in de hal van een torenflat, met daarin zoiets als een afgod, die met kaarsen en andere attributen vereerd wordt. Gelet op de voorgeschiedenis (zij kijken immers terug) wordt er veel met bloed geknoeid: zij smeren het rond de mond op hun gezicht en op de muren van de kapel. Van het gebruik van een koord is geen sprake. Later liggen in deze kapel een paar zwervers, die zonder aanwijsbare reden door Siegfried genadeloos in elkaar worden getrapt. Het paleis van Gunther en Gutrune is een “Döner Box” annex ”Obst und Gemüse” opslag.

De opkomst van de Gibichungen voor de begroeting van de bruid van Günther, de enige koorpassage in de Ring, is heel slecht (kinderachtig) geregisseerd. Van de kennis om een grote groep mensen te regisseren heeft Castorf duidelijk geen kaas gegeten. Bij de voorstellingen van vorig jaar waren de Gibichungen nog in speciaal voor hen ontworpen zwarte pakken gekleed, maar van een insider hoorde ik dat, toen ze deze zomer repeteerden en in vrije tijdsleding opkwamen, Castorf uitriep: ‘dat is veel leuker, komen jullie in het vervolg maar in deze kleding op’. Ook hoorde ik dat, als zangers tijdens de repetities vroegen waar ze moesten staan of lopen, hij gezegd zou hebben: ‘loop de trappen maar op en af’ en trappen waren er in ieder deel genoeg.

De ontmoeting tussen Siegfried en de Rijnmeisjes is weer een demonstratie van liefdeloze seks (hoerij). De Rijnmeisjes verplaatsen zich in een dure open zwarte Mercedes (zoals zij dat ook in *Das Rheingold* deden) en hebben bij aankomst een voetganger aangereden die ze, zonder hem te verzorgen en hevig bloedend, in de kofferbak gooien. Wanneer Siegfried aankomt verleiden zij hem op en in die auto waar Siegfried bereidwillig op in gaat.

Brünnhilde had natuurlijk graag een gezin met Siegfried willen stichten maar hij heeft nog geen voet buiten de echtelijke deur gezet of hij gaat al vreemd. Nadat hij haar gewekt heeft, kijkt hij, zoals gezegd, niet meer naar haar om. De frustratie van Brünnhilde daarover werd prachtig uitgebeeld door een kinderwagen met

aardappels hortend en stotend van een hoge trap naar beneden te laten komen. In de wandelgangen hoorde ik opmerken dat dit een verwijzing was naar de film *Pantserkruiser Potemkin* van Eisenstein uit 1925. Ook sommige in *Die Walküre* geprojecteerde filmbeelden en details in de regie zouden naar deze film verwijzen.

Siegfried wordt niet door de speer van Hagen in de rug gestoken maar met een hockeystick dood geknuppeld en crepeert tussen vuilnisemmers.

Van een brandstapel waarop het dode lichaam van Siegfried verbrand zal worden en waar Brünnhilde zich met Grane bij zijn lichaam zal voegen, is ook niets te zien. In plaats daarvan zien we op het draaitoneel de beurs van New York, een gebouw dat daarvoor al aanwezig was maar toen nog ingepakt, zoals de Bulgaarse kunstenaar Christo in het verleden onder meer de Rijksdag in Berlijn ingepakt heeft. Het leunde tegen een torenflat aan waarin op de parterre de reeds genoemde kapel van

de Nornen zich bevond. Als de kant van het trappenhuis zichtbaar was, kon je aan de vele trappen zien hoe hoog het gebouw was. Geld en de handel daarin is het enige dat overeind blijft. Dat was zo'n beetje de eind boodschap.

Neen, verheffend is het allemaal niet maar het levert wel spectaculair theater op. Als Frank Castorf na de laatste voorstellingenreeks (er waren dit jaar drie cycli, waarvan de door mij bezochte de laatste was) voor het doek verschenen zou zijn, zou ik geen "boe" geroepen hebben maar..... hij kwam niet. Tot teleurstelling van velen, die graag ook nu hun ongenoegen hadden geuit. Laten we hopen dat er ooit een video opname van deze spraakmakende *Ring* zal komen, zodat u en ik de dingen kunnen zien, die mij nu nog ontgaan zijn of die ik verkeerd geïnterpreteerd heb en u zelf kunt beoordelen wat u er van vindt. 🎵

Engel met Brünnhilde Catherine Foster